

اشاره

در رویکرد برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی در دوره پیش‌دبستان «انس با قرآن کریم و علاقه به یادگیری آن» است. (مصوب ۷۷۰ شورای عالی آموزش و پرورش) در این مصوبه برای فراهم آوردن زمینه‌های تجلی این رویکرد به قلمروهایی^۱ از قبیل علاقه به گوش دادن صوت قرآن، علاقه به حفظ سوره‌های کوتاه، آشنایی با آموزه‌های قرآنی، اشتیاق به یادگیری روخوانی قرآن کریم و... تصریح شده است.

کلیدواژه‌ها: انس با قرآن کریم، پیش‌دبستان، خواندن قرآن کریم

از صدر اسلام تاکنون برای بهره‌مندی از آموزه‌های قرآنی و سیره معصومین (ع) آموزش کودکان مسلمان با آشنایی با قرآن و آموزش آن شروع می‌شود. از افتخارات ما این است که بزرگان دینمان بر این موضوع تأکید دارند. در نامه‌ای از امیرمؤمنان حضرت علی (ع) به فرزندشان امام حسن مجتبی (ع) چنین آمده است:

وَأَنْ أَبْتَدِئَكَ بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ

فرزندم، تربیت تو را با تعلیم قرآن آغاز کردم.

همچنین در کلامی نورانی نبی مکرم اسلام، حضرت محمد (ص) می‌فرمایند:

«مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَّصِبْ لَهُ» (من لا يحضره الفقيه، ج ۳: ۴۸۱)

هر کس کودک دارد در تربیت او کودکی ورزد.

با دقت در این رهنمودهای نورانی می‌توان دریافت در آموزش قرآن توجه به ویژگی‌های کودک پنج و شش ساله پیش‌دبستانی مهم و ضروری است. به عبارت دیگر، آموزش و تعلیم بدون در نظر گرفتن دیگر عوامل مؤثر در فرایند یاددهی - یادگیری کاری ناقص و چه بسا آسیب‌ساز است. محتوای آموزشی و تربیتی باید با خصوصیات و ظرفیت‌های فراگیرنده متناسب باشد اما در مقوله تربیت دینی تناسب محتوا با ویژگی‌های روانی و ذهنی کودکان ضرورت بیشتری دارد؛ زیرا ماندگاری

خواندن قرآن در دوره پیش از دبستان

مسعود تهرانی فرجاد

این تعالیم در دوران کودکی به میزانی است که امام علی (ع) درباره آن فرموده‌اند: «یادگیری در کودکی مانند نقش روی سنگ ماندگار است.» (کنزالفوائد، ج ۱: ۳۱۹) حال اگر عموم کودکان در یادگیری مفاهیم ارزشی احساس لذت و موفقیت نکنند، این امر می‌تواند در آینده آنان آثار نامطلوبی داشته باشد.

علاقه به یادگیری خواندن قرآن کریم

این عنوان یکی از قلمروهای ذکر شده در برنامه مصوب انس با قرآن کریم دوره پیش‌دبستانی است. آنچه در این قلمرو بر آن تصریح شده، تقدم «علاقه‌مند شدن» کودکان به قرآن کریم بر «یادگیری» آن است. به عبارت گویاتر برای آموزش روخوانی قرآن به کودکان ابتدا باید ایشان را به قرآن علاقه‌مند کرد. به همین دلیل رویکرد برنامه، انس با قرآن است نه آموزش قرآن. زیرا مخاطبان ما کودکان پنج و شش ساله‌ای هستند که مرحله به مرحله در روند شکوفایی آن‌ها بر رشد همه‌جانبه و متوازن نشان تأکید داریم. از این رو، آنچه به کودک عرضه می‌شود، باید مطابق میل و رغبت او و دارای سیر و توالی منطقی باشد تا به پذیرش و انس طبیعی وی با قرآن منجر شود. در فرایند یاددهی - یادگیری به کودکان نیز این قاعده از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا شیرینی‌ها و تلخی‌های خاطرات آموزش در سن پیش‌دبستانی ماندگار تر است.

آموزش خواندن به کودک پیش‌دبستانی امری ممکن ولی تابع شرایط و محدودیت‌های خاص این سنین است. به طور معمول، خواندن قرآن به دو صورت انجام می‌شود: خواندن از طریق کلی خوانی (تصویرخوانی) و خواندن از طریق حروف‌آموزی (آموزش الفبا). برنامه انس با قرآن کریم در دوره پیش‌دبستان بر

اصل ششم:

برنامه انیس با قرآن در دوره پیش دبستان باید مطابق رغبت و علاقه کودک بوده و از هرگونه الزام و اجبار به دور باشد.

اصل نهم:

برنامه انیس با قرآن کریم در دوره پیش دبستان نباید در تعارض با برنامه رسمی آموزش و پرورش در دوره ابتدایی باشد.

اصل دهم:

ارزشیابی باید به منظور سنجش میزان دستیابی به اهداف برنامه باشد و از شیوه‌های اضطراب‌آور، مقایسه کودکان با یکدیگر و نیز انتظار رسیدن همه کودکان به حد خاصی از یادگیری به دور باشد.

سخن آخر

با توجه به درهم تنیدگی آموزش‌ها در دوره پیش دبستان لازم است محتوای آموزش مانند: آموزه‌ها، سوره‌ها و عبارات قرآنی، همچنین داستان‌های آن و سخنان معصومین (ع) درباره قرآن برای ایجاد آشنایی و انس با قرآن به گونه‌ای باشد که عموم کودکان بتوانند در شرایطی مطلوب و به دور از الزام و اجبارهای پنهان و آشکار با محتوای مورد نظر ارتباط مؤثر برقرار کنند تا زمینه انس ایشان با قرآن کریم فراهم شود. این امر مهم با تلفیق متوازن قلمروهای انس با قرآن میسر می‌شود.

نکته آخر اینکه در فرایند برنامه انس با قرآن کریم در دوره پیش دبستان همه کودکان حق دارند طعم شیرین موفقیت را بچشند.

پی‌نوشت‌ها

۱. قلمرو، شیوه یا برنامه‌ای است که زمینه آشنایی و ارتباط فرد را با قرآن کریم فراهم می‌آورد.
۲. راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزش و پرورش دوره پیش دبستان - مصوب شورای عالی آموزش و پرورش

خواندن کلمات، عبارات و آیات کوتاه قرآن از طریق تصویرخوانی کلمات تأکید دارد. زیرا این روش بسیار کاربردی برای عموم کودکان پیش دبستانی آسان‌تر و مناسب‌تر است. در این روش از حافظه سمعی - بصری کودک استفاده می‌شود. در واقع، کودک هم‌زمان با شنیدن صوت قرآن، شکل کلمات و عبارات مربوط به آن صورت را تصویربرداری ذهنی می‌کند که این امر یادسپاری و تداعی آیات را برای او آسان می‌سازد. کودک می‌تواند با تداعی بین صوت و لفظ با تصویر و شکل کلمه، صدا و شکل هر کلمه و عبارت را آسان‌تر به خاطر آورد و به اصطلاح آن را بخواند. استفاده از تصاویر مناسب و هماهنگ با کلمه یا عبارت قرآنی نیز مفید و مؤثر است. به این ترتیب، کودک پیش دبستان قبل از آنکه توان خود را به حروف آموزشی و یادگیری الفبا معطوف نماید، به خواندن قرآن علاقه‌مند می‌شود.

چند نکته مهم درباره خواندن

۱. رعایت توالی در فرایند آموزش - امکان یا ضرورت؟

کودک در سنین پیش دبستانی قادر به یادگیری حروف الفباست اما در برنامه آموزشی علاوه بر امکان یک امر، باید به ضرورت، اولویت، پیامد و توالی سرفصل‌های آموزشی (محتوا و موضوعات مورد نظر) نیز توجه شود. به عبارت دیگر، در سازماندهی محتوا توجه به ارتباط طولی محتوا در مقاطع سنی و تحصیلی منطقی و ضروری است.

بدیهی است چنانچه محتوا و سرفصل‌های آموزشی دوره‌های سنی و تحصیلی با هم تداخل و هم‌پوشانی داشته باشند، در واقع، به سیر منطقی سازماندهی محتوا توجه نشده است. بنابراین، آموزش حروف الفبا و نماد آموزشی - که مهم‌ترین وظیفه برنامه آموزشی زبان فارسی است و در پایه اول ابتدایی انجام می‌شود - هر چند در دوره پیش دبستانی ممکن است ولی اولویت و ضرورت ندارد. این در حالی است که حتی آموزش روخوانی قرآن که از اهداف مصوب دوره ابتدایی است، در پایه اول ابتدایی به خواندن برخی کلمات و عبارات ساده قرآنی براساس سیر و توالی سوادآموزی فارسی اکتفا نموده است (اهداف مصوب قرآن دوره ابتدایی در شورای عالی آموزش و پرورش جلسه ۷۷).

۲. عدم تأکید بر دستیابی به حد خاصی از یادگیری

با توجه به یافته‌های علمی در روان‌شناسی، کودکان پذیرای آموزش‌های اجباری و الزام‌آور نیستند. همچنین در برنامه انس با قرآن در دوره پیش دبستانی تصریح شده است که «انس با قرآن»، محصول آشنایی، علاقه و ارتباط مستمر و تدریجی با آن است. کودکان با توجه به ویژگی‌های فردی و استعداد‌های ذهنی خود به بخشی از این توانایی دست می‌یابند؛ بنابراین، هر نوع آموزش به کودکان از الزام و اجبار به دور است و دستیابی به حد خاصی از یادگیری مورد نظر نیست (مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، ۷۷۰).

در حالی که در نمادآموزی باید کودکان به حد فراگیری تمام نمادها برسند تا بتوانند حروف، کلمات و عبارات قرآنی را بخوانند. به بیان روشن‌تر در فرایند آموزش نمادها، عموم کودکان به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم ملزم به کسب توانایی خاصی در یادگیری می‌شوند که این الزام با رویکرد انس با قرآن کریم مغایرت دارد.

۳. رعایت اصول مصوب حاکم بر برنامه^۲

در برنامه مصوب یازده اصل حاکم بر تمام عناصر و ارکان برنامه تأثیرگذار است. در اینجا چند اصل را که به موضوع این نوشتار مربوط می‌شود، یادآوری می‌کنیم.

اصل سوم:

برنامه انس با قرآن در دوره پیش دبستان باید مبتنی بر ظرفیت و توانایی کودک باشد.